

ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİ VE SOSYAL TEMSİLLER KURAMI

Tuna ŞAHSUVAROĞLU *
Halil EKŞİ **

ÖZET

Bu çalışma niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan odak grup görüşmelerini tanıtmayı amaçlamaktadır. Krueger ve Casey (2000)' e göre, odak grup görüşmeleri açık uçlu sorulara dayanarak bireysel görüşme yönteminin üzerine kurulmuştur. Odak grup görüşmeleri, önceden belirlenmiş bir konu hakkında, yine önceden belirlenmiş bir grup katılımcının düşüncelerini öğrenmek için planlanmış bir tartışmalar serisi olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada odak grup görüşmelerinin kısa tarihçesi, odak grup görüşmelerinin değişik araştırmacılara göre tanımları, amaçları, yapılışı, odak grup görüşmelerinde sürecin nasıl işlediği bilgilerinin yanı sıra odak grup görüşmelerinin avantajları, dezavantajları ve odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerin nasıl analiz edileceği ile ilgili giriş niteliğindeki bilgilerin yanı sıra odak grup görüşmelerinin sosyal temsillere nasıl destek verebileceği ile ilgili tartışmalara yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sosyal temsiller kuramı, odak grup görüşmeleri

FOCUS GROUP INTERVIEW and SOCIAL REPRESENTATIONS THEORY

SUMMARY

The aim of the study is to introduce the focus group interview. As a qualitative method the focus group interview is the way of gaining information about features of groups and subgroups. According to Krueger & Casey (2000), the focus group interview is based on individualistic interview constructed by using open-ended questions. The focus group interview is defined as planned discussion series to learn determined people's thoughts about determined issues. In this study, with the short history of the focus group interview; different definitions, aims, applications, and process of the focus group interview are also taken into consideration. Moreover advantages and disadvantages are discussed, basic information about data analysis of the method are placed in the study. It's focused on the argument of how the social representation supports the focus group interviewing.

Key words: Social representation theory, focus group interviewing

* Öğr. Gör. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

** Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Tarihçe

Odak grup görüşmeleri bilgiyi toplamak için kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden biridir. Tarihsel olarak bakıldığında Aristo'dan beri nitel araştırma metodları sosyal bilimlerin gelişiminde kullanılmaktadır. (Nyamathi ve Shuler, 1990)

Odak grup görüşmeleri 1940'larda daha çok kitle iletişim analizlerinde kullanılmak üzere geliştirilen ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme biçiminin hâkim olduğu bir veri oluşturma tekniğidir (Sarantakos, 1993 aktaran: Kümbetoğlu, 2005).

Alan yazın incelendiğinde odak grup görüşmelerinin daha çok pazarlama ve ticaret alanlarında çoğunlukla uygulandığı ve etkili olduğu dikkat çekmektedir (Reed ve Payton, 1997).

Tanımlar

Odak grup görüşmeleri, grupların, alt grupların kendilerinin de bilinçli, yarı bilinçli veya bilinçsiz oldukları psikolojik ve sosyo-kültürel özellikler ve yaptıkları uygulamalar hakkında bilgi almayı, davranışları ve bu davranışların arkasındaki nedenleri öğrenmeyi amaçlayan niteliksel bir yöntemdir. Küçük grup tartışmaları, davranış bilimlerinde çok önemli yeri olan yöntemlerden biridir. Bir grup içinde bulunmayan bir insan düşünülemez. Her birimiz değişik zamanlarda, değişik gruplarda, hatta bazen aynı anda değişik gruplarda rol alırız, yani yaşarız. Her birinde amaçlarımız farklı olabilir, benzer olabilir.

Odak grup görüşmeleri, genel olarak grup tartışmaları içinde amacı, kompozisyonu ve izlenen prosedür açısından özel bir yapı gösterir. Odak grup görüşmeleri, "izin veren ve ürktücü olmayan bir ortamda belli bir konuya ilişkin algıları öğrenmek, amacı ile dikkatlice planlanmış tartışmalar olarak" tanımlanabilir.

Krueger ve Casey'e (2000) göre ise odak grup görüşmeleri açık uçlu sorulara dayanarak bireysel görüşme yönteminin üzerine kurulmuştur. Odak grup görüşmesi, önceden belirlenmiş bir konu hakkında, yine önceden belirlenmiş bir grup katılımcının düşüncelerini öğrenmek için planlanmış bir tartışmalar serisi olarak tanımlanabilir.

Odak grup görüşmesi, küçük gruplarla yapılan ve biçimsel olmayan görüşmelerdir. Odak grup görüşmeleri, grupların, alt grupların, kendilerinin de bilinçli, yarı bilinçli veya bilinçsiz oldukları psikolojik ve sosyo kültürel özellikler ve yaptıkları uygulamalar hakkında bilgi almayı, davranışları ve bu davranışların arkasındaki nedenleri öğrenmeyi amaçlayan niteliksel bir yöntemdir (Akşit, 1992 s.2).

Odak grup görüşmeleri gündelik yaşamdaki ortak algılamaları ve bireylerin grup içerisindeki diğerlerinden etkilenme yollarını kavramamızı sağlar (Kuş, 2003)

Odak grup görüşmeleri belirli bir tema veya görüşü tartışmak için özellikle belli bir sektör arasından seçilen ve ortaya çıkan etkileşimin veri ve sonuçlara götürdüğü niteliksel

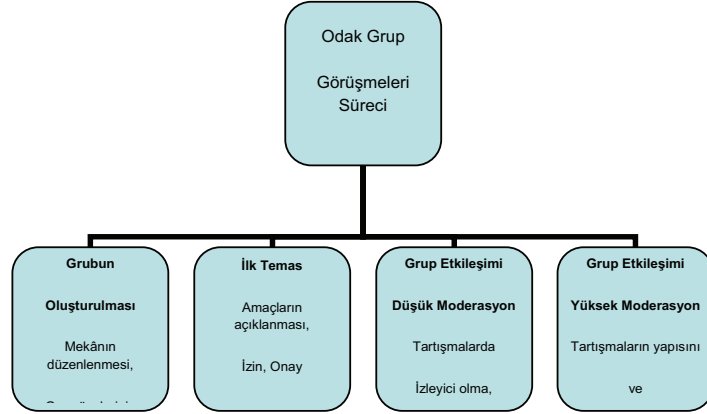
araştırma yöntemlerinden biridir (Cohen, Manion ve Morisson, 2000).

Amaç

Belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, deneyimlerine, eğilimlerine, fikirlerine, duygularına, tutum ve alışkanlıklarına dair derinlemesine ve çok boyutlu nitel bilgi edinmektir.

Süreç

Odak grup çalışmasını bazı araştırmacılar birbiri içine geçmiş yedi grupta açıklamayı tercih etmiştir. Amaçın belirlenmesi, araştırma ve odak grup görüşme sorularının geliştirilmesi, yer ve teknoloji planlaması, bütün sürecin pilot denemesinin yapılması, katılımcıların belirlenmesi ve davet edilmesi, yönetici özellikleri ve çalışmanın gerçekleştirilmesi, verilerin düzenlenmesi ve analizi (Gibbs, 1997; Krueger ve Casey, 2000; Nielsen, 1997; Patton, 2002'den aktaran Yıldırım ve Şimşek 2006) Bazı araştırmacılar ise odak grup görüşmelerini dört ana başlık / boyut altında incelemeyi tercih etmiştir (Cronin, 2001'den aktaran Kümbetoğlu, 2005).

Şekil 1. Odak Grup Görüşmesi Süreci (Cronin,2001)

Yapılışı

Odak grup görüşmeleri dört aşamada gerçekleştirilir.

1. Aşama: araştırmacı, araştıracağı konuyu belirler. Ele alınabilecek konuları dar ve geniş kapsamlı olarak birbirinden ayırır, önem sırasına koyar ve gündemini belirler. Araştırmacının kavramsal ve kuramsal çerçeveyi çok iyi bir şekilde oluşturup buna göre planını yapması gerekir.

2. Aşama: bu aşamada bazı sorulara yanıt aranır. Bunlar; kimlerle görüşüleceği, neden o kişilerin seçildiği, seçilen kişilerin ortak özelliklerinin neler olması gerektiği, görüşmede hangi başlıkların olacağı ve hangi soruların hangi sırayla sorulması gerektiği ve nedenleri gibi sorulardır.

3. Aşama: Odak grup görüşmelerinin yeri, zamanı, görüşmeyi yönetecek uzman ve gözlemci belirlenir. Plana göre görüşme başlatılır. 3–4 genel, 2–3 inceleme soruları sorular ve oturum 2–3 saat içerisinde toparlanmaya çalışılır (Cronin, 2001)

4. Aşama: Son aşamada da görüşme özetlenir, elde edilen verilerin (gözlemcinin tuttuğu kısa notlar ve ses kayıtları) içerik analizi yapılır. Analiz yapılırken grubun içinde olduğu sosyal ortamın özellikleri de göz önünde bulundurulur. En son yapılan araştırma ve sonuçları raporlaştırılır (Akşit, 1992).

Odak grup Görüşmesine Kimler Katılabilir?

Odak grup görüşmelerinde grup üyelerinin seçimi araştırma konusu ile doğrudan bağlantılıdır. Aynı sosyal gruptan, aynı eğitim düzeyinden, benzer sosyal geçmişten gelen kişiler odak grupta yer alabilir. Bazen de farklı sosyal geçmişten gelen kişiler daha anlamlı ve enteresan tartışmalar yapabilir (Holloway ve Wheeler, 1996).

Grupta Kimler Olmamalıdır?

Herhangi bir grupta birlikte olmaları çeşitli açılardan sakıncalı olanlar odak grup görüşmelerine dâhil edilmezler. Bir olayda kurban olanlar ve olaydaki suçluları bir arada tartışma grubuna almamak doğru bir strateji olabilir. Ayrıca birbirleri ile sosyal ilişkilerinde hiyerarşik bir konumda olanlar bir arada olamaz. Bir diğerinin yanında ast-üst ilişkisi nedeni ile rahatça tartışamayacak kişiler de bir araya getirilmemelidir. Odak grup görüşmelerine temel olacak konulara ilişkin ortak deneyimleri olmayanlar ve temel konuyla ilgileri olmayanlar grupta yer almamalıdır (Kümbetoğlu, 2005).

Odak grup görüşmeleri ne zaman yapılmalıdır?

Odak grup görüşmeleri;

- Bir araştırmaya temel teşkil edecek hususları bireylerin gruplar içindeki tartışmalarından hareketle oluşturmak için ilave bir yöntem olarak,
- Kişiler arası etkileşimi görmek için ana yöntem olarak,
- Diğer yöntemlerle birlikte grup içi atmosferi ve iletişimi görmek için bir yöntem olarak,
- Kamuoyunda, gündemde popüler sorunları veya konular hakkında grupların düşüncelerini almak için bir veri elde etme tekniği olarak kullanılabilir.

Odak grup görüşmelerinde ortam nasıl olmalıdır?

Odak grup görüşmelerinde araştırmacı, grubun bir araya geleceği mekânı düzenlemekle sorumludur. Bu mekânın öncelikle bir tartışma ortamının fiziksel koşullarına asgari düzeyde sahip olması gerekir. Burada asgari fiziksel koşullar yanında, kişilerin kendini rahat hissedeceği sosyal bir ortamın da yaratılması önemlidir. Ayrıca tüm grup üyelerinin birbirini görüp duyabileceği, çok az müdahale ve kesintilerin olduğu, gözlem ve kaydın kolayca yapılabileceği, çok sıcak ve soğuk olmayan bir mekân olmalıdır.

Odak grup görüşmesinde kullanılacak araçlar ne olmalıdır?

- ses kayıt cihazı, kamera ve / veya tüm görüşmeleri kaydedebilecek bir donanım)
- yazı tahtası ve kalemler,
- not defteri ve kalemler, (grup üyeleri ve moderatör için),
- sorulacak soruların bir listesi,
- katılımcıların listesi,
- gerekiyorsa resimler (Cronin, 2001: 172).

Katılımcıların (odak grup görüşmecilerinin) Özellikleri

Odak grup görüşmeleri bir danışman, bir gözlemci / rapor yazıcı ve tartışma grubundan oluşur. Özellikle danışmanın görüşmenin sağlıklı yürütülebilmesi bakımından çok önemi vardır. Görüşme esnasında danışmanın aşağdaki özellikleri taşıması gerekmektedir.

- Açık uçlu sorular sorarak tartışmayı teşvik eder; kişilerin düşünceleri gözlemleri ve yaşantıları hakkında ayrıntılı bilgiler vermelerini sağlar.
- Söylenenlerin ardında yatanları ortaya çıkarmak için irdeleyici sorular sorar ve derinlemesine bilgiye ulaşır.
- Her ifadenin ne anlama geldiğini araştırır.
- Söylenenleri tekrarlayarak yanlış anlamaları önler.
- Farklı ifadeler arasındaki ilişkilere dikkat çeker.
- Her katılımcının tartışmalarda yer almasına özen gösterir.
- Bir katılımcının görüşmeye egemen olmasına izin vermez.
- Çekingen katılımcıları göz ardı etmez.
- Katılımcıları hiçbir açıdan eleştirmez.
- Hiçbir ifadenin anlamıyla ilgili varsayımda bulunmaz.
- Kişisel görüş bildirmez.

Araştırmacıların (Moderatör ve Kolaylaştırıcı (Yardımcı Araştırmacı)) Özellikleri:

- Araştırmacılar kıyafetlerine özen göstermelidir.
- Grubu ortalama bir süreçte tutabilmek, bireyleri sıkıntı verecek durumlara sokmamak ve kişilerin güvende hissetmelerini sağlamaktır.
- Grup üyeleri ile açık bir iletişim kurmalı ve ana konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

- Grubun ilgi ve isteklerini de dikkate alarak, çalışmasının amacını da gözeterek grup çalışmasını sürdürebilmelidir (Nyamathi ve Shuler, 1990).
- Kolaylaştırıcı, araştırılan kavram ya da konuya hâkim olmalıdır.
- Kolaylaştırıcının sıcakkanlı, samimi bir duruşu olmalı, ancak resmiyeti de korumalıdır.
- Kolaylaştırıcı, katılımcılarla iyi geçinmeli ve onların ihtiyaçlarına ya da özelliklerine duyarlı olmalıdır.
- Kolaylaştırıcı, beklenmeyen durumlara karşı hazırlıklı olmalıdır.
- Kolaylaştırıcı, sözel ya da sözel olmayan davranışlarından dolayı katılımcıları yargılamamalıdır.
- Kolaylaştırıcı, katılımcılarla aynı dili konuşabilmelidir (Örneğin, tercüman kullanarak grubu yönetmek uygun değildir).
- Tartışma sürecine eksik kalan bir yer olursa rapor yazarı kolaylaştırıcıyı uyarmalı ve dikkatini çekmelidir.

Odak Grup Tartışması Başlamadan Önce Yapılması Gerekenler:

- Katılımcılar, kolaylaştırıcı ve rapor yazarı için isimlik ya da yaka kartları hazırlanmalıdır.
- Kolaylaştırıcı ve rapor yazarı tartışmadan önce tartışmanın yapılacağı yere gelmeli, gerekli hazırlıkları (masa, sandalye, oturma düzeni, içecek, yiyecek gibi) tamamladıktan sonra katılımcıları karşılamalıdır.
- En az iki tane kayıt cihazı olmalı ve cihazlar daha önceden kontrol edilmelidir.
- Tartışma başlamadan önce tartışmayı yönetecek kişi, tartışmanın yapılacağı tarihi, yeri, okulu, saati, kimin yöneteceğini ve rapor yazarı adlarını kayıt cihazlarına kayıt etmelidir, böylece cihazların kontrolü de yapılmış olur.
- Tartışmanın akışına ilişkin bir yönerge ya da rehber dağıtılacaksa, bunlar önceden çoğaltılmalı, kalem, kâğıt, pil, kaset gibi ihtiyaçlar önceden temin edilmelidir.
- Davetsiz katılımcıları önlemek için toplantı mekânının kapısına toplantı ile ilgili bir not yazılmalıdır.
- Grubun tamamı toplanmadan, önce gelen katılımcılar ile konuya dair hiçbir şey konuşulmamalıdır.
- Grup tamamlandığında, kolaylaştırıcı tartışmaların video kamera ya da ses kayıt cihazı ile kaydedileceğini belirtmelidir.
- Yapılan bu kayıtların projede görevli araştırmacılar tarafından raporlaştırılacağı ve bu raporlarda, kesinlikle katılımcıların adlarının yer almayacağı ya da atıfta bulunulmayacağı belirtilmelidir.
- Tartışma başlamadan önce cep telefonlarının kapatılması gerektiği vurgulanmalıdır.

Odak Grup Tartışması Devam Ederken Yapılması Gerekenler:

- Tartışma başlamadan önce kolaylaştırıcı ve rapor yazarı kendini gruba tanıtmalıdır.

- Katılımcılar tamamlandığında kolaylaştırıcı projenin ve odak grup tartışmasının amacını açıklamalıdır.
- Kolaylaştırıcı tartışmanın yaklaşık olarak ne kadar süreceği ile ilgili bilgi vermelidir (Örneğin ideal bir odak grup tartışması 90–120 dakika kadar sürmektedir).
- Kolaylaştırıcı, tartışmada kullanılacak format ya da izlenecek yol hakkında bilgi vermelidir.
- Tartışmanın ana konusuna geçilmeden önce, konuya ısınmayı sağlayacak herhangi bir soru ya da açıklama ile başlanmalıdır. Ancak bu soru ya da açıklama, doğrudan tartışmanın konusunu ile ilgili olmamalı sadece konuya hazırlayıcı nitelikte olmalıdır. Bu soru ya da açıklama daha önceden hazırlanmalıdır.
- Raportör, mümkün olduğunca kısa notlar alabilmek için kendince bir sistematik geliştirmelidir. Örneğin, her sorunun ilk bir ya da iki kelimesini yazmalıdır. Not alırken sürecin kolay olması için katılımcılara kod vermek, söylenenlerin ana fikrini verecek anahtar kelimeleri kullanmak bu süreci kolaylaştırabilir. Eğer video kaydı yapılmıyorsa, rapor yazıcı katılımcıların tartışmalar sırasındaki duyu ifadelerine ilişkin gözlemlerini de not etmelidir (Örneğin; kızgın, neşeli gibi).

Odak Grup Tartışması Oturumunun Sonunda Yapılması Gerekenler:

- Kolaylaştırıcı, tartışmayı stratejik noktaları özetleyerek bitirmelidir.
- Kolaylaştırıcı, katılımcılara teşekkür ederek oturumu kapatmalıdır.
- Tartışma bittikten ve grup dağıldıktan sonra kolaylaştırıcı ve rapor yazıcı notları analiz etmeli ve bir rapor hazırlamalıdır (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007).

Çizelge 1. Odak Grup Tartışması Oturumunda Ortaya Çıkabilecek Olası Problemler ve Baş Etme Yolları

Problem	Cözüm
1. Bazı katılımcıların tartışmaya katkısı çok az olabilir ya da katılımcılar kendilerine söz verilmesini bekleyebilirler.	1. Tartışmanın ve herkesin katılımının ne denli önemli olduğu vurgulanmalıdır.
2. Baskın (dominant) katılımcılar olabilir.	2. Baskın katılımcıya fikirlerini belirttiği için teşekkür edilmeli ve diğer katılımcıların dinlenilmesi belirtilmelidir.
3. Çekingen (pasif) katılımcılar olabilir.	3. Herkesin, temsil ettiği grubun fikirlerinin ortaya konulması için katılmalarının önemi vurgulanmalıdır. Fikrini açıklamada gergin ya da korkak davrananlara karşı duyarlı olunmalıdır.
4. Katılımcılar, tartışmaların kaydedilmesinden rahatsızlık duyulabilirler.	4. Katılımcılara, raporlarda isimlerin yer almayacağı, sadece görüşlerinin belirtileceği söylenmelidir.
5. Katılımcılar, tartışma sırasında ayrılmak durumunda kalabilirler.	5. Tartışmayı kesintiye uğratmadan katılımcının çıkmasına izin verilmelidir.
6. Oturuma davet edilen katılımcılar dışında seyirci olarak girmek isteyenler olabilir.	6. Seyirci olarak girmek isteyenlere süreç açıklanmalı ve bir yer gösterilmelidir. (Bu yer tartışma masası dışında bir yer olmalıdır).
7. Bir soru ile ilgili olarak sadece birkaç kişi görüş bildirebilir.	7. Görüş bildirmeyenlere, bu sessizliklerinin anlamı sorulmalıdır. (Katılma ya da katılmama)
8. Sıkılan ya da uykusu gelen katılımcılar olabilir.	8. Kısa bir ara verilebilir. Çok uzadı ise sonlandırılabilir. Bir şeyler ikram edilebilir. Şaka, espri yapılabilir, fıkrâ anlatılabilir.

Tartışmalar sırasında çeşitli problemler yaşanabilir. Bu problemlere ve çözümlerine ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır:

Odak Grup Görüşmelerinin Avantajları

Niteliksel veri toplama yöntemlerinden olan odak grup görüşmelerinin birçok kayda değer avantajları vardır (Akşit, 1992).

1. Odak grup görüşmeleri, sosyal ortam içinde gerçekleştirildiği için katılımcılar doğal hareket edebilmekte ve birbirlerinden etkilenerek değişik fikirler üretebilmektedirler. Bu da araştırmacının grup dinamiğinden faydalanmasını sağlamaktadır.

2. Odak grup görüşmelerinde konular esnek bir şekilde ele alınabilmektedir. Bazı konular sığ geçilebilirken bazı konularda da derinlemesine bilgiler elde edilebilmektedir. Yani esnekliği olan bir yöntemdir.

3. Odak grup görüşmeleri, yüz yüze yapıldığı ve anında test edilebildiği için geçerliliği yüksek olan bir yöntemdir. Ayrıca verilerin analizi de kolay olmaktadır.

4. Odak grup görüşmelerinin avantajlarından birisi de diğer yöntemlere göre daha ucuza mal olmasıdır.

5. Odak grup görüşmelerinde kısa zamanda verilere ulaşılabilmekte, zamandan tasarruf edilebilmektedir.

Odak Grup Görüşmelerinin Dezavantajları

1. Odak grup tartışmaları bir takım dezavantajlara da sahiptir. Örneğin, bir kişinin dile getirdiği fikrin bir diğeri tarafından geliştirilmesi ile detaylı bilgilere ulaşılması mümkün olmakta iken, bir kişinin kullandığı bir kelime, grubun diğer üyeleri ile çatışmaya neden olabilmektedir.

2. Odak grup toplantılarında en çok dikkat edilmesi gereken konu, aynı performans sorununu yaşayan ya da aynı seviyedeki çalışanların bir araya getirilmesini sağlayarak baskın bir grubun oluşmasını engellemektedir.

3. Odak grup toplantıları, bireysel eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesine olanak tanımamakta, hassas konuların tartışılması için uygun olmamaktadır. Verilerin toplanması ve çözümlenmesi uzun zaman almaktadır.

Odak Grup Görüşmeleri Veri Analizi

Odak grup görüşme verilerinin ses kayıt cihazından çözülüp bir metin haline getirilmesi ile niteliksel veri tabanı oluşturulmuş olur. Veriler niteliksel veri analizinde kullanılan değişik analiz yöntemleri ile analiz edilebilir.

Veri analizi sırasında sadece kullanılan sözcükler değil, katılımcının bunları ifade şekli, beden dili, kararlılığı gibi unsurlar da göz önüne alınması gereken önemli unsurların başında gelmektedir.

Betimsel analiz veya içerik analizi teknikleri kullanılabilir. Odak grubu görüşmeleri sırasında alınan notlar da veri tabanının önemli bir parçasını oluştururlar. Ses kayıtlarının çözümü özenle, titizlikle ve birkaç kez dinlenerek yapılmalı ve grup içinde beliren görüşlerin hangi katılımcı tarafından ifade edildiğine dikkat edilmelidir. Grubun kolektif görüşlerinin tek tek birey görüşlerinden daha farklı olduğunu görmek için yararlıdır.

Bu çerçevede odak grup çalışmasından elde edilen verilerin analizinde dikkat edilmesi gereken hususlar ise aşağıda ifade edilmiştir.

Kullanılan kelimelere dikkat edilir: Katılımcıların verdikleri cevap kadar nasıl cevap verdikleri de önemlidir. Kullanılan üslup katılımcının düşüncesini anlamak açısından önemlidir. Fikri savunurken sergilenen iddialı, kararlı veya çekimser tutum kullanılan kelimelerle ölçülebilir.

Cevabın verildiği bağlama dikkat edilir: Odak grup görüşmelerinde cevabın verildiği bağlam ile nitelenen genellikle katılımcıların fikrini ortaya koymasından önce sunulan diğer görüşlerdir. Karşılıklı bir iletişimi mümkün kılan odak grup görüşmeleri aynı zamanda katılımcıların birbirlerinden etkilenmeleri sonucunu da doğurabilir. Bu anlamda fikrini ifade etmek isteyen katılımcı / tartışmacı normalde konunun farklı noktalarına vurgu yapabilecekken, kendisinden önce vurgu yapılan noktaya eğilebilir.

Verilen cevabın tutarlılığına dikkat edilir: Odak grup görüşmelerinde katılımcıların düşünceleri arasındaki tutarlılık da veri analizinde dikkat edilmesi gereken bir başka noktadır.

Yorumların sıklıklarına dikkat edilir: Analiz açısından konu ile ilgili yorumların sıklığı dile getirilen konunun ne kadar geniş bir kitle tarafından paylaşıldığını anlamak açısından önemlidir. Öte yandan katılımcıların kendi yorumlarını ne kadar sıklıkla tekrarladıkları da katılımcıların kararlılıklarının tespit edilmesi açısından önem taşır. Söz gelimi fikrinden daha emin bir katılımcı fikrinin tamamını ya da bir bölümünü tekrarlamaktan geri durmayacaktır. Öte yandan tereddüt ile ortaya konulan fikirlerde tekrarlanma durumu, göreceli olarak daha azdır.

Aynı-benzer yorumun kaç farklı kişi tarafından yapıldığına dikkat edilir: Aynı yorumun kaç farklı kişi tarafından yapıldığı, yorumların sıklığı ile birlikte belirli bir fikrin ne kadar geniş ölçüde paylaşıldığını anlamayı kolaylaştırır. İdeal olan, odak grup görüşmesinin başlarında, yani daha genel soruların sorulduğu ilk kısımda, benzer yorumların az kişi tarafından yapılmasıdır (Baş ve Akturan, 2008).

DEĞERLENDİRME

Sosyal temsiller, tanım olarak toplumların deneyimlerine dayanarak ürettikleri ortak kuramları, görüşleri ve bilgileri içermektedir. Diğer bir deyişle sosyal temsiller, bireyin dünyayı anlama ihtiyacını karşılamak için, gündelik tartışmalar ve iletişim karmaşasında ortaya çıkan ve çoğunluk tarafından paylaşılan düşüncelerdir (Moscovici, 1984). Sosyal temsiller, bir sosyal grup için, sözlü ve açık davranışlarla ifade edilen düşünceler ve duyguların bütünü olarak ele alınabilir (Wagner diğ. 1999). Sosyal temsillerin, toplumları oluşturan bireylerin ve grupların ortak bilişlerini ve farkında oluşlarını yansıttığı düşünülerek bireylerin ve grupların belli bir konu hakkındaki görüşlerini belirleyebilmede odak grup görüşmeleri sosyal bilimcilere ışık tutabilir.

Sosyal temsiller, toplum içinde yaratılan ve yayılan kavramlar, ifadeler ve açıklamaların toplamı olarak da düşünülebilir. Sosyal temsiller bireylere yaşadıkları belirli deneyimler hakkında diğerlerinin ne düşündüğüne ilişkin bilgi verirler. Böylece sosyal temsiller, sosyal gerçekliğimizi adlandırmamızı, sınıflandırmamızı ve tartışmamızı mümkün kılarlar. Paylaşılan temsiller birbirimizi anlamamıza yardım eder ve nesnelere anlam vermek için inançlarımızı, fikirlerimizi ve tutumlarımızı şekillendirir. Bunun sonucu olarak bireyler iletişim esnasında gerçeği yeniden yapılandırır ve ortak olarak yeniden yapılandırılmış gerçeğe göre de davranışlarını düzenlerler (Moscovici, 1984). Kısaca sosyal

temsillerin, dünyayı anlamlandırma imkânı veren bilişsel bir olgu olduğu düşünülebilir ve genel olarak, sosyal temsil kuramının bir sağduyu kuramı olduğu söylenebilir. Sosyal temsil kuramı bilgi ve inançların toplum tarafından paylaşılmasına imkân veren yapı ve süreçlerin analizi ile ilgilidir. Kuramın temel önermesi sosyal ve psikolojik olanın ayrılmaz derecede birbirine bağlı olduğudur.

Sosyal temsiller, iletişim esnasında ortaya çıkan, toplumun bireyleri tarafından paylaşılan, üzerinde konuşularak pekiştirilen bilgilerin toplamıdır.

Sosyal temsillerin bir topluluğa ait bireylerin gündelik konuşma ve eylemleri sırasında birlikte yapılandıkları sosyal bir olgu olduğu yaygın bir görüştür. Temel olarak sosyal temsiller bireyin dünyayı anlama ihtiyacını karşılamak için ortaya çıkmaktadırlar. Bütün temsillerin amacı tanıdık olmayı tanıdık yapmaktır. Bilginin sosyal biçimleri olan sosyal temsiller aracılığıyla soyut ve anlaşılmasız kavramsal ifadeler daha anlaşılabilir hale dönüşürler. Fakat toplumsal gerçekliği bu şekilde ele alış tarzı yeni değildir. Hiç şüphe yok ki bu alanda en popüler görüş olan Moscovicî'nin görüşü de Durkheim'in kolektif temsiller görüşünden uyarlanmıştır. Buna rağmen, Moscovicî, Durkheim'in ilgilendiğini ifade ettiği geniş inanç sistemleri olan bilim, din ve mitlerden ziyade, daha sınırlı ve daha az statik olan ortak görüşlerle ilgilenmiştir. Sosyal temsil çalışmaları bir taraftan büyük ölçekli sosyal süreçleri, diğer taraftan temel psikolojik mekanizmaları ve bu ikisi arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır (Cirinlioğlu, Aktaş ve Özkan, 2006).

Bu bilgilerden hareketle sosyal temsillerin temelinde toplumların deneyimlerinden, inançlarından, yargılarından oluşmuş ortak bir biliş, ortak bir farkında oluştan söz edilebilir. Sosyal temsiller, toplumları oluşturan bireylerin, içinde yaşadıkları dünyayı algılama, algıladıkları ölçüde anlamlandırma, gündelik hayatın içerisinde anlaşılabilme ve kendini ifade edebilme ihtiyaçlarını karşılamak için yazılı veya sözlü, açık veya kapalı davranışlarla ifade edilen düşünce ve duygulardır.

Sosyal temsillerin amacı tanıdık olmayı tanıdık yapmak, ifade edilmeyeni ifade etmek, saklanan düşünce ve görüşleri açığa çıkarmaktır. Bütün bunları gerçekleştiren de maddi ve manevi bütün olay ve eylemlerin sosyal dünyamızda ve sosyal çevremizde yer almasıdır.

Maddi ve manevi bütün olay ve eylemleri sosyal dünyamızda ve sosyal çevremizde yer almasında şüphesiz ki içinde yaşadığımız etkilendiğimiz ve etkilediğimiz toplumun yani sosyal grubun etkisi büyüktür.

Sosyal bilim araştırmacıları işte bu noktada çalıştıkları disiplin alanı ile ilgili olarak, gruplar ve / veya bu gruplar içinde yaşayan bireylerin sosyal, davranışsal, düşünsel, duygusal ve inançsal mekanizmalarını anlamaya yönelik niteliksel veri toplama tekniklerinden biri olan odak grup görüşmelerini sosyal temsile ulaşmak için kullanabilirler.

Sosyal temsile ulaşmada araştırdıkları birey ve / veya grupla ilgili bilgi toplamada odak grup görüşmelerini kullanan sosyal temsil elde ettiği bilgileri ve verileri doğru

yorumladığı ölçüde de çalıştığı birey ve / veya gruba özgü çözüm ve öneriler getirerek çalıştığı alanı zenginleştirebilir.

Sosyal temsillerin kaynaklarının odak grup görüşmeleri ile araştırılması, incelenmesi bu temsillerin zaman içerisinde toplumdaki bireylerin sosyal, davranışsal, düşünsel, duygusal ve inançsal mekanizmalarını anlamada ve sosyal bilime yansıtma önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akşit, B.T. (1992). "Medikal Araştırmalarda Etik Sorunlar", Sağlık Kongresi'nde sunulan bildiri, Ankara.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008) Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo 7,0 ile Nitel Veri Analizi. Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Cirhinlioğlu F. G., Aktaş V. ve Öner Özkan B. (2006) Sosyal temsiller kuramına genel bir bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2006 Cilt: 30 No:2 163-174
- Cronin, A.& N.Gilbert (Der.) (2001). Focus Group Sage Pub. *Researching Social Life*, London.
- Cohen L., Manion L. & Morrison K. (2000). Research Methods in Education First Published by Routledge Falmer 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE
- Holloway, I., & Wheeler S. (2002). Qualitative Research in Nursing. *Blackwell Publishing*, 2002.
- Krueger, R.A., & Casey, M.A. (2000). Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research 3rd edition. Thousand Oaks, CA: *Sage Pub*.
- Kuş, E. (2003). Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri. *Anı Yayıncılık*. Ankara.
- Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. *Bağlam Yayıncılık*, İstanbul, 2005.
- Moscovici, S. (1984). "The Phenomenon of Social Representations", In: R. Farr and S.Moscovici (Eds.), Social Representations, Cambridge:*Cambridge Press*.
- Nyanathi, A., & Schuler, P. (1990) Focus Group Interview: A Research Technique For Informed Nursing Practice. *Journal of Advanced Nursing*, 1990, 15, 1281-1288
- Reed, J., & Roskell. (1997) V. Focus Groups: Issues of Analysis and Interpretation. *Journal of Advanced Nursing*, 1997, 26, 765-771
- Wagner, W., Duveen, G., Verme, J., & Themel, M. (2000). I Have Some Faith and At The Same Time I Don't Believe-Cognitive Polyphasia and Chance In India, *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10, 301-314.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Seçkin Yayıncılık* Ankara.
- Yüksel, A., Mil, B., & Bilim, Y. (2007) Nitel Araştırma Neden Nasıl Niçin? *Detay Yayıncılık*,Ankara.